

वामदेवो गौतमः। इन्द्रावरुणौ। त्रिष्टुप्

इन्द्रा को वाँ वरुणा सुम्नमाप स्तोमो हविष्माँ अमृतो न होता।

यो वाँ हृदि क्रतुमाँ अस्मदुक्तः पस्पर्शदिन्द्रावरुणा नमस्वान्॥ ४.०४१.०१

इन्द्रा वरुणा- हे इन्द्रावरुणौ। इन्द्र ईशनाधिदेवता। वरुणः ऋताधिदेवता। यः। वाम्- युवयोः।

हृदि- हृदये। क्रतुमान्- प्रज्ञायुक्तः। अस्मदुक्तः- अस्माभिर्भणितः। नमस्वान्- नमस्कारपूर्वः।

इन्द्रावरुणा- इन्द्रावरुणौ। पस्पर्श- स्पृष्टवान्। सः। कः। स्तोमः- मन्त्रः। हविष्मान्- हव्ययुक्तः।

अमृतः- अमरणधर्मा। होता- अग्निः। न- इव। वाम्- युवयोः। सुम्नम्- आनन्दम्। आप ॥१॥

इन्द्रा ह यो वरुणा चक्र आपी देवौ मर्तः सख्याय प्रयस्वान्।

स हन्ति वृत्रा समिथेषु शत्रूनवोभिर्वा महद्भिः स प्र शृण्वे॥ ४.०४१.०२

इन्द्रा वरुणा- हे इन्द्रावरुणौ। यः। मर्तः- मर्त्यः। प्रयस्वान्- हव्ययुक्तः। सख्याय- मैत्र्यै। देवौ-

द्योतनशीलौ भवन्तौ। आपी- बन्धू। चक्रे- अकरोत्। सः। समिथेषु- समरेषु। महद्भिः-

बृहतीभिः। अवोभिः- रक्षाभिः। शत्रून्- रिपुभूतान्। वृत्रा- आवरणमयान्तरायान्। हन्ति-

नाशयति। सः। प्र- प्रकर्षेण। शृण्वे- विख्यातो भवति ॥२॥

इन्द्रा ह रत्नं वरुणा धेष्ठेत्था नृभ्यः शशमानेभ्यस्ता।

यदी सखाया सख्याय सोमैः सुतेभिः सुप्रयसा मादयैते॥ ४.०४१.०३

इन्द्रा वरुणा- इन्द्रावरुणौ। ता- तौ। शशमानेभ्यः- स्तुवद्भ्यः। नृभ्यः- मनुष्येभ्यः। रत्नं धेष्ठा-

अतिशयेन रत्नधारकौ। सखाया- सखायौ। सख्याय- मैत्र्यै। सुतेभिः- निष्पन्नैः। सोमैः- रसैः।

सुप्रयसा- अन्नवन्तौ। मादयैते- माद्येताम् ॥३॥

इन्द्रा युवं वरुणा दिद्युमस्मिन्नोजिष्ठमुग्रा नि वधिष्टं वज्रम्।

यो नो दुरेवो वृकतिर्दभीतिस्तस्मिन्मिमाथामभिभूत्योजः॥ ४.०४१.०४

इन्द्रा वरुणा- इन्द्रावरुणौ । युवम्- युवाम् । उग्रा- उद्गूणौ सन्तौ । अस्मिन्- एतस्मिन् वृत्रे ।
दिद्युम्- दीप्तम् । ओजिष्ठम्- अतिशयेनोजःसम्पन्नम् । वज्रम् । नि- नितराम् । वधिष्ठम्- प्रेरयतम् ।
यः । नः- अस्माकम् । दुरेवः- दुष्प्रापः । वृकतिः- आदाता । दभीतिः- हिंसकः । तस्मिन् ।
अभिभूति- अभिभावुकम् । ओजः- तेजः । मिमाथाम्- कुरुतम् ॥४॥

इन्द्रा युवं वरुणा भूतमस्या धियः प्रेतारा वृषभेव धेनोः ।

सा नो दुहीयद्यवसेव गत्वी सहस्रधारा पर्यसा मही गौः ॥ ४.०४१.०५

इन्द्रा वरुणा- इन्द्रावरुणौ । युवम्- युवाम् । धेनोः- गोः । वृषभेव- वृषभावि । अस्याः- एतस्याः ।
धियः । प्रेतारा- प्रीणयितारौ । भूतम्- भवतम् । सा- धीः । यवसेव- यवसेन । गत्वी- गतिशीला ।
सहस्रधारा । मही- महती । गौः- धेनुः । पर्यसा- क्षीरेण । इव । नः- अस्मभ्यम् । दुहीयत्-
दुह्येत् ॥५॥

तोके हिते तनय उर्वरासु सूरौ दृशीके वृषणश्च पौंस्ये ।

इन्द्रा नो अत्र वरुणा स्यातामवोभिर्दस्मा परितक्यायाम् ॥ ४.०४१.०६

तोके हिते तनये- हितदातृसन्तत्याम् । उर्वरासु- भूमिषु । सूरौ दृशीके- सूर्यदर्शनाय । वृषणश्च
पौंस्ये- पौरुषाय । परितक्यायाम्- निशि च । अवोभिः- रक्षाभिः । इन्द्रा वरुणा- इन्द्रावरुणौ ।
नः- अस्मदर्थम् । अत्र- अस्मिन् स्थाने । दस्मा- दर्शनीयौ । स्याताम्- भवेताम् ॥६॥

युवामिद्यवसे पूर्व्याय परि प्रभूती गविषः स्वापी ।

वृणीमहे सख्याय प्रियाय शूरा मंहिष्ठा पितरेव शम्भू ॥ ४.०४१.०७

प्रभूती- प्रकर्षेण भवन्तौ । स्वापी- शोभनबन्धुभूतौ । शूरा- समर्थौ । मंहिष्ठा- अतिशयेन
महात्मानौ । पितरेव शम्भू- मातापितराविव शङ्करौ । युवाम् । पूर्व्याय अवसे- पुरातनरक्षायै ।
परि- परितः । गविषः- गोकामश्चिद्रश्मिकाम इत्याध्यात्मिके । प्रियाय सख्याय । वृणीमहे- वरणं
कुर्मः ॥७॥

ता वां धियोऽवसे वाजयन्तीराजिं न जग्मुर्युवयूः सुदानू।

श्रिये न गाव उप सोममस्थुरिन्द्रं गिरो वरुणं मे मनीषाः ॥ ४.०४१.०८

सुदानू- शोभनदायकौ । वाम्- युवाम् । वाजयन्तीः- रत्नमिच्छन्त्यः । युवयूः- युवां कामयमानाः ।

धियः । अवसे- रक्षायै । आजिम्- युद्धम् । न- इव । जग्मुः- गतवन्तः । उत्साहेन गतवन्त इति

भावः । श्रिये- मङ्गलाय । गावः- चिद्रश्मयः । सोमम्- रसम् । न- इव । इन्द्रम् । वरुणम् । मे-

मम । गिरः- वाचः । मनीषाः । उप अस्थुः- उपासते ॥८॥

इमा इन्द्रं वरुणं मे मनीषा अगमन्नुप द्रविणमिच्छमानाः ।

उपैमस्थुर्जोष्टारं इव वस्वो रघ्वीरिव श्रवसो भिक्षमाणाः ॥ ४.०४१.०९

द्रविणम्- सम्पदम् । इच्छमानाः- कामयमानाः । मे- मदीयाः । मनीषाः । इमाः- एताः । इन्द्रम् ।

वरुणम् । उप अगमन्- उपाजग्मुः । वस्वः- धनस्य लाभाय । जोष्टार इव- सेवका इव । रघ्वीरिव-

अनायासगतय इव । श्रवसः- श्रुतीः । भिक्षमाणाः- याचमानाः । ईम्- एनमिन्द्रम् । उप अस्थुः-

उपासते ॥९॥

अश्वस्य त्मना रथ्यस्य पुष्टेर्नित्यस्य रायः पतयः स्याम ।

ता चक्राणा ऊतिभिर्नव्यसीभिरस्मत्रा रायौ नियुतः सचन्ताम् ॥ ४.०४१.१०

त्मना- स्वत एव । अश्वस्य- तुरगस्य प्राणस्य । रथ्यस्य- रथस्य रंहणस्य । पुष्टेः- पोषणस्य ।

नित्यस्य- सनातनस्य । रायः- द्रविणस्य । पतयः । स्याम- भवेम । ता- तौ । चक्राणा- चक्रमन्तौ

भवतम् । नव्यसीभिः- अभिनवाभिः । ऊतिभिः- रक्षाभिः । अस्मत्रा- अस्मासु । नियुतः-

नियोजिताश्वाः । रायः- धनानि च । सचन्ताम्- सेवन्ताम् ॥१०॥

आ नौ बृहन्ता बृहतीभिरूती इन्द्रं यातं वरुणं वाजसातौ ।

यद्दिद्यवः पृतनासु प्रक्रीळान्तस्य वां स्याम सनितारं अजेः ॥ ४.०४१.११

बृहन्ता- हे महान्तौ । इन्द्र वरुण- हे इन्द्रावरुणौ । बृहतीभिः- महतीभिः । ऊती- रक्षाभिः ।
वाजसातौ- अन्नलाभे । नः- अस्मान् । आ यातम्- आगच्छतम् । यत्- यस्मिन् युद्धे । पृतनासु-
सेनासु । दिद्यवः- आयुधानि । प्रक्रीळान्- प्रक्रीडन्ति । तस्य । वाम्- युवयोः । आजेः- युद्धस्य ।
सनितारः- सम्भक्तारः । स्याम- भवेम ॥११॥

Dr. Rangraji